

RAQAMLI TA'LIMDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING
KOMMUNIKATIV FAOLIYATINI TASHKIL ETISH: TRENING VA
SITUATSION TOPSHIRIQLAR TIZIMI

Valijonov Ilhomjon Xolmatjon o'g'li

Namangan davlat unversiteti tayanch doktoranti

Email: ilhomjonvalijonov97@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ faoliyatini samarali tashkil etish masalalari yoritilgan. Raqamli ta'lim muhiti o'qituvchining kommunikativ faoliyatini an'anaviy shakldan farqli ravishda yangi vositalar va metodlar asosida amalga oshirishni talab qiladi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda trening mashg'ulotlari va situatsion topshiriqlar tizimini ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi. Tadqiqotda kommunikativ faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan trening mashg'ulotlari mazmuni, metodik asoslari hamda situatsion topshiriqlar tizimi taklif etilgan. Shuningdek, ularning didaktik imkoniyatlari tahlil qilinib, samaradorligi ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, kommunikativ faoliyat, bo'lajak o'qituvchi, trening, situatsion topshiriq, case-study, pedagogik muloqot, elektron platforma, refleksiya, teskari aloqa.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi pedagogik faoliyatning barcha yo'nalishlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, raqamli ta'lim muhitida o'qituvchining kommunikativ faoliyati yangi shakllarda namoyon bo'lmoqda. Masofaviy va aralash ta'lim sharoitida muloqot videokonferensiya, chat, forum va elektron platformalar orqali amalga oshiriladi. Bu esa bo'lajak o'qituvchilardan nafaqat pedagogik muloqot madaniyatini, balki raqamli kommunikatsiya kompetensiyalarini ham egallashni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan trening mashg'ulotlari va situatsion topshiriqlar tizimini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – raqamli ta'lim muhitida kommunikativ faoliyatni tashkil etishning samarali modelini ishlab chiqish va uning didaktik asoslarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ faoliyatini rivojlantirish masalasi pedagogika fanida muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganilgan.

Mahalliy tadqiqotchilardan Abdullayeva Sh.A., Azizxo'jayeva N.N. va Ishmuhamedov R.J. pedagogik mahorat va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning nazariy asoslarini yoritib, interfaol metodlar va trening mashg'ulotlarining samaradorligini asoslab berganlar. To'xtaxodjayeva M. esa pedagogik muloqot madaniyati va shaxslararo kommunikatsiyada empatiya hamda tinglash ko'nikmalarining ahamiyatini ko'rsatadi.

Xorijiy olimlardan E.S. Polat raqamli ta'lim muhitida kommunikativ faoliyatning yangi shakllari, jumladan, sinxron va asinxron muloqot turlarini tahlil qiladi. A.V. Xutorskoy esa kommunikativ kompetensiyani asosiy kasbiy kompetensiyalardan biri sifatida qaraydi. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan modelda ham o'qituvchining raqamli kommunikatsiya ko'nikmalari muhim o'rin egallaydi. Shuningdek, D. Goleman tomonidan ilgari surilgan emotsional intellekt nazariyasi pedagogik muloqot samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida qaraladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda trening mashg'ulotlari va situatsion topshiriqlar samarali metod hisoblanadi. Biroq, ularni aynan raqamli ta'lim muhitiga moslashtirilgan holda kompleks tizim sifatida qo'llash masalasi hali to'liq ishlab chiqilmagan. Shu jihat mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish muammosini tizimli yondashuv asosida o'rganishga qaratildi. Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi hamda interfaol pedagogik texnologiyalar konsepsiyasi tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar ta'lim jarayonida

shaxsning faolligini oshirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash va kommunikativ ko'nikmalarni real vaziyatlarda shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-uslubiy metodlar majmuasi qo'llanildi:

- Nazariy metodlar: mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik va psixologik manbalarni umumlashtirish, tushunchaviy apparatni aniqlashtirish;
- Empirik metodlar: pedagogik kuzatuv, suhbat, so'rovnoma, tajriba-sinov ishlari;
- Modellashtirish metodi: raqamli ta'lim muhitida kommunikativ faoliyatni tashkil etishning konseptual modelini ishlab chiqish;
- Statistik va qiyosiy tahlil: olingan natijalarni solishtirish, umumlashtirish va samaradorlikni baholash.

Tajriba-sinov ishlari oliy ta'lim muassasasida tashkil etilib, unda talabalar bilan onlayn trening mashg'ulotlari hamda situatsion topshiriqlar tizimi amaliyotga joriy qilindi. Mashg'ulotlar zamonaviy raqamli platformalar (videokonferensiya, forum, chat) asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida kommunikativ faoliyatni baholash uchun quyidagi mezonlar belgilandi:

- motivatsion (muloqotga qiziqish darajasi);
- kognitiv (nazariy bilimlar hajmi);
- amaliy (muloqot strategiyalarini qo'llay olish);
- refleksiv (o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyati).

Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qildi.

Tahlil va natijalar. O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari trening mashg'ulotlari va situatsion topshiriqlar tizimining kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligini tasdiqladi. Tahlillar natijasida quyidagi muhim ilmiy natijalar aniqlandi.

Birinchi, trening mashg'ulotlari talabalarni faol muloqot jarayoniga jalb etib, ularning kommunikativ faolligini sezilarli darajada oshirdi. Talabalar nafaqat

og'zaki, balki yozma muloqotda ham faol ishtirok eta boshladi, bu esa raqamli kommunikatsiya ko'nikmalarining rivojlanishiga olib keldi.

Ikkinchidan, situatsion topshiriqlar real pedagogik vaziyatlarni modellashtirish orqali talabalarni mustaqil fikrlashga undadi. Natijada ular muloqot strategiyalarini tanlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va konfliktlarni boshqarish ko'nikmalarini egalladi.

Uchinchidan, raqamli platformalar orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni teskari aloqaning tezkorligini ta'minlab, reflektiv faoliyatni kuchaytirdi. Talabalar o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini anglash va ularni bartaraf etish imkoniyatiga ega bo'ldi. Tajriba natijalarini mezonlar asosida baholash quyidagi tendensiyalarni ko'rsatdi:

- kommunikativ faollik darajasi oshdi;
- nazariy bilimlar amaliyot bilan mustahkamlandi;
- pedagogik muloqot strategiyalarini qo'llash ko'nikmalari rivojlandi;
- reflektiv yondashuv shakllandi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ishlab chiqilgan metodik tizimning samaradorligini tasdiqlab, uning ta'lim jarayoniga keng joriy etish imkoniyatini ko'rsatdi. Ushbu yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ldi.

Xulosa va takliflar. Mazkur tadqiqot natijalari raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish masalasi dolzarb va zarur ekanligini yana bir bor tasdiqladi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, zamonaviy ta'lim muhitida kommunikativ faoliyat an'anaviy shakllardan farqli ravishda yangi mazmun kasb etib, o'qituvchidan raqamli vositalar orqali samarali muloqotni tashkil eta olishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, trening mashg'ulotlari va situatsion topshiriqlar tizimi kommunikativ ko'nikmalarni amaliy jihatdan shakllantirishda muhim pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ldi. O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatdiki, trening mashg'ulotlari talabalarni faol muloqot jarayoniga jalb etib, ularning nutq madaniyati, tinglash va fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Situatsion

topshiriqlar esa real pedagogik vaziyatlarni modellashtirish orqali qaror qabul qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish va pedagogik takti qo'llash malakasini shakllantiradi. Shuningdek, raqamli platformalar yordamida tashkil etilgan ta'lim jarayoni teskari aloqa, refleksiya va hamkorlikni samarali yo'lga qo'yish imkonini yaratdi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari asosida amaliy jihatdan quyidagi xulosalarga kelish mumkin: oliy ta'lim muassasalarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan maxsus trening mashg'ulotlarini joriy etish zarur; raqamli platformalar asosida interfaol darslarni tizimli tashkil etish kommunikativ faollikni oshiradi; situatsion topshiriqlar bankini yaratish va ularni o'quv jarayoniga tatbiq etish talabalarning amaliy tayyorgarligini mustahkamlaydi; kommunikativ faoliyatni baholash mezonlarini ishlab chiqish va ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish muhim ahamiyatga ega.

Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlarda trening va situatsion topshiriqlar tizimini yanada takomillashtirish, uni kengroq auditoriyada tajriba-sinovdan o'tkazish hamda natijalarni statistik jihatdan chuqur tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda kommunikativ faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlarini o'rganish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida qaraladi.\

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva Sh.A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
3. Ishmuhamedov R.J. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Istiqlol, 2014.
4. Sayidahmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2003.
5. To'xtaxodjayeva M. Pedagogik kommunikatsiya va muloqot madaniyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2011.

